Edward W. Soja, "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 285-306.

Postmetropolis Üzerine Altı Söylem[*1]

Edward W. Soja

1965'teki Watts Ayaklanmaları'yla 1992'deki, şimdi Rodney King ya da Adalet Ayaklanmaları olarak adlandırılan ayaklanmalar arasında Los Angeles kentsel bölgesi, yeryüzündeki benzeri bütün bölgelerden çok daha çarpıcı bir dönüşüm yaşadı. 1960'ların başlarında Los Angeles'ta yaşayanların denetimleri ve kavrayışlarının ötesinde, tümüyle farklı, "öteki" bir Los Angeles'ın geliştiği görülmekteydi. Bu gelişim, zaman içinde, bilindik kentsel dünyaların yerine şaşırtıcı ölçüde yenilerini getirdi. Aşağı yukarı otuz yılı kapsayan söz konusu dönem boyunca kimi yerel entelektüeller, Los Angeles'ın bu radikal yeniden yapılanışının pratik ve teorik anlamını çözmeye ve elde edilen bilgiyi yeryüzünün başka yerlerindeki benzeri yoğun kentsel dönüşümleri anlamak için kullanmaya çalıştı. Bu metinde; kimilerinin belki de zamanından önce Los Angeles Kentsel Çalışmalar Okulu olarak adlandırmaya başladığı bir dizi çalışmayı gözden geçirmeye ve Los Angeles'ın yaşadığı dönüşümün bir yandan tekil bir kentsel deneyimi, öte yandan kentsel yaşamın doğasında bulunan ve biz şehircilerin kentsel süreç olarak adlandırageldiğimiz daha genel bir değişimin canlı bir örneğini temsil ettiğini ortaya koymaya çalışacağım.

Kimileri bu kentsel yeniden yapılanmanın büyüsüne o denli kapıldılar ki bunun, 6000 yıldan uzun bir geçmişe dayanan kentin kökeninden bu yana kentselliğin doğasında gözlenen en sıra dışı dönüşüm olduğunu öne sürüyorlar. Biraz daha ılımlı olanlar bu olguyu 19. yüzyıl kapitalist kentinin fırtınalar kopararak ortaya çıkışından sonra ikinci büyük kentsel dönüşüm olarak tanımlıyor. Ben ise bu süreci, son 200 yıl boyunca sürekli olarak yaşanan kriz kaynaklı kentsel yeniden yapılanmaların en yeni örneği olarak görme eğilimindeyim. Bununla birlikte, güncel değişimlerin önemi açıklanıp karşılaştırmalı bir tarihsel çerçeveye yerleştirildiğinde, 20. yüzyılın son çeyreğindeki modern metropolisin epey istisnai bir süreç geçirmekte olduğu

---

[*] Edward W. Soja, "Six Discourses on the Postmetropolis", Sallie Williams & John Williams (der.), *Imagining Cities,* 1. baskı, Routledge, Londra & N.Y., 1997, s. 19-30.

[1] Bu makale, İngiliz Sosyoloji Derneği'nin 12 Nisan 1995'te Leicester'da düzenlenen yıllık toplantısında yapılan bir sunuştan uyarlanmıştır.

konusunda kuşkuya yer kalmayacaktır. Bu yeni kentsel süreçlerin, daha öncekilerden belirgin olarak nasıl farklılaştığı temelinde açıklanması, kanımca, ayrıntılı bir kentleşme tarihi ve bir yaşam biçimi olarak kentlilik içindeki kökenlerinin izini sürmekten çok daha gereklidir.

Günümüzdeki kentsel bölgelerle 20. yüzyılın ortalarında belirenler arasındaki ayrımları vurgulamak üzere genel bir terim olarak, bir süredir *postmetropolis*'i kullanmayı yeğliyorum. 'Post' öneki, böylece, geleneksel olarak modern metropolis olarak adlandırılagelen oluşumdan açıkça farklı bir oluşuma, kentsel analizin yerleşik biçimlerine giderek bir başkaldırı niteliğini kazanan yeni postmodern formlarla kentsel yaşam örüntülerine geçişe işaret etmektedir. Altı söylemi tartışmam sırasında daha da açıklık kazanacağı üzere, sosyologlara çok bilindik gelen post-endüstriyel toplumdan daha yakın zamanlı post-Fordist ve post-Keynezyen politik ekonomi tartışmalarına, eleştirel analizin post-yapısalcı ve post-sömürgeci biçimlerine kadar, postmetropolisin yüklendiği başka 'post' önekli terimler ve kavramlar da vardır. Bununla birlikte, bahsettiğim altı söyleme gelmeden önce, giriş niteliğinde birkaç genel gözlemde daha bulunmak istiyorum.

Birincisi, yukarıda da öne sürdüğüm gibi, tanımlanan ya da söz konusu altı söylemce temsil edilen değişimler yalnızca Los Angeles'ta değil, mekân ve zaman içinde değişen ölçü ve biçimlerde, bütün dünyada yaşanmaktadır. Bu değişimler özgül yerlerde özgül biçimler almakla birlikte, genel süreçlerdir. Dahası, bu süreçler, bütünüyle yeni de değildir. Kökenleri bu yüzyılın son çeyreğinin öncesinde pekâlâ bulunabilir. Bu süreçlerin günümüzdeki dışavurumunu geçmiştekinden farklı kılan; yoğunluğu, ilişkiselliği ve genişleyen alanıdır. Aynı zamanda, geç dönem modern metropolise karşıt olarak postmetropolisi kullandığımda, birincisinin ortadan kalktığını ya da yerini, Los Angeles'ta bile, tümüyle ikincisine bıraktığını söylemek istemediğimi vurgulamakta yarar görüyorum. Yaşanan şey, yeni kentleşme süreç ve örüntülerinin, giderek daha karmaşık yollarla, eskisinin üzerini kaplıyor ve eskisiyle eklemleniyor olmasıdır. Bu kaplama ve eklemlenme dünyanın birçok bölgesinde daha kalın ve daha yoğun bir hal alsa da, modern metropolis hiçbir yerde tümüyle yok olmamıştır.

Bu durum, yeni kentleşmeyi ve kentselliği açıklama gayretlerimizde, eski kavrayışımızı tamamen terk etmemiz gerektiği anlamına gelmiyor. Öte yandan aynı zamanda, bugünün kentlerinin ve bu kentlerdeki -bir zamanlar sosyo-mekânsal diyalektik olarak adlandırdığım- sosyal süreç ile mekânsal form, mekânsal süreç ile sosyal form arasındaki karmaşık ilişkilerin, 1960'lardakinden giderek daha çok farklılaştığını akılda tutmak gerekir. Geçmişi göz ardı etmemekle birlikte, bugüne ilişkin olarak yeni ve farklı olanı ön plana çıkarmalıyız. Çağdaş kent sosyolojisine bakarak, bu, 1970'lerde olanca parlaklığıyla beliren, Manuel Castells'in *Kentsel Sorunsal*'ı (1977; Fransızca baskı 1972), David Harvey'in *Sosyal Adalet ve Şehir*'i (1973) ve Immanuel Wallerstein'ın öncü dünya sistemi sosyolojisi gibi 'yeni' yaklaşımlara artık bütünüyle bel bağlayamayacağımız anlamına gelir. Bahsi geçen çalışmalar, geç dönem modern metropolisin çok başarılı ve geniş kapsamlı açıklamalarıydı, hâlâ da öyledir. Castells'in *monopolville*'i[2] ve *ville sauvage*'ı, yani 'vahşi kentler'i, savaş sonrasında ortaya çıkıp 1960'ların kentsel krizleri sırasında bir patlama yaşamıştı. Fakat geç

[2] *Bkz.* M. Castells (1974) *Monopolville: L'Entreprise, L'Etat, L'Urbaine*, Mouton, Paris. (Ç.N.)

dönem metropolisi, artık eskisi gibi değildir.

Bu teorisyenler tarafından geliştirilen yaklaşımlar hâlâ uygulanabilir ve eklemeliyim, teşvik ettikleri radikal politika hâlâ olanaklı. Bununla birlikte, değişimler öylesine çarpıcı ki, temel savım, yeni bilgimizi basitçe eskisine ekleyemeyeceğimiz yönündedir. Birçok aykırılık, çelişki ve kopma mevcut. Bu durumda, postmetropolisin sunduğu pratik, politik ve teorik soruları yanıtlayabilmek için bize miras kalan kentsel analiz yöntemlerini esaslı bir şekilde gözden geçirip yeniden yapılandırmalıyız; bir başka deyişle, bunların yapıbozumunu ve yeniden inşasını sağlamalıyız.

Başlangıç niteliğindeki bir başka gözlem, meseleyi daha da karmaşıklaştıracak. Şehirciler, yeni metropolisin eskisinden ne denli farklı olduğunu ve geleneksel kentsel analiz yöntemlerinin yapıbozumu ve yeniden inşasına nasıl zorunlu olduğumuzu tartışırlarken, postmetropolisin kendisi değişmeye başlamıştır. Berlin, Pekin ve öteki büyük dünya kentlerinde olaylı 1989 yılında başlayıp Güney Kaliforniya'da 1992'deki Bahar ayaklanmaları ve 1994'te Orange Belediyesi'nin postmodern mali bunalımıyla[3] güçlenerek, postmetropolis yeni bir istikrarsızlık ve kriz dönemine giriyor izlenimi vermektedir. 1960'ların kentsel ayaklanmaları ile başlayan kriz kaynaklı yeniden yapılanma dönemi olarak bildiğimiz bir dönemden, yeniden yapılanma kaynaklı kriz olarak adlandırılabilecek bir döneme geçişin, giderek artan belirtileri gözlenmektedir. Bu, 1990'larda tanık olduğumuz şeyin, yeniden yapılanmış metropolisin kendisinde, postmodern ve post-Fordist şehircilik yaklaşımlarında ve aynı zamanda belki, aşağıda tartışacağım altı söylemin açıklayıcı gücünde de bir çöküş olabileceği anlamına gelmektedir.

Giriş niteliğindeki son yorumum, yakın zamanlı kimi eleştirel kent çalışmalarına göndermede bulunmaktadır. Bu çalışmalar, kentselliğin ve kentsel sürecin daha geleneksel sosyal-bilimsel analizine eleştirel kültür çalışmalarının aşılanmasıyla gelişen, heyecan verici yeni bir alan oluşturmaktadır. Kendi çalışmamı da giderek genişleyen bu disiplinler ötesi alanın bir parçası olarak değerlendirmekle birlikte, kentin yapılanmasının bir bütün olarak kavranması, daha makro-bakışlı şehircilik ve kentsel sürecin ekonomi politiği karşısında, genellikle Michel de Certeau'nun çalışmasına göndermeyle, 'aşağıdan bakış' olarak adlandırılan ve yerel, beden, sokak, mahremiyetin psiko-coğrafyaları, erotik öznellikler, gündelik yaşamın mikro dünyaları üzerine yapılan çalışmalara aşırı ayrıcalık tanınması bir süredir bana tedirginlik veriyor.

Ortaya koyacağım altı söylemle, bir bütün olarak kentsel bölgeye, kentsel dokunun mekânsallığı ve toplumsallığına anlam verebilmek amaçlanmaktadır. Bunlar tam da, içinde yalnızca otoriter eril gücün baskılayıcı olmasa bile çarpık bakışını, buyurgan 'yukarıdan bakış'ı gören mikro-kent eleştirmenlerince hedef alınan türde söylemlerdir. Makro-düzey kuramsallaştırmalarının çoğunlukla indirgemeci nitelikteki bu eleştirilerini beslemek için kullanılan başlıca taktiklerden biri; *flaneur*'ün, gündelik yaşamın serbestçe hareket eden aktörünün, aşağıdan bakışın en büyük atasının deneyiminin, epistemolojik açıdan ayrıcalıklandırılması olagelmiştir. Kuşkusuz kente bu aşağıdan bakıştan kazanılacak çok şey vardır ve gerçekten de daha makro-mekânsal açılara odaklananların çoğu, gündelik yaşamın karanlık köşelerini, sorunları daha az görünür olan

[3] Bkz. Bu derleme içinde:

ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve cinselliği genellikle gözden kaçırmaktadırlar. Bununla birlikte benim daha fazla ilgili olduğum nokta; bu tür mikro-düzeyli eleştirilerin, faillerin gücünü romantikleştirmesi, aşağıdan bakışı bütün makro-düzeyli bakış açılarını tabu ve politik olarak yanlış diye etiketleyecek seviyeye çekmesi ve eleştirel kent çalışmalarını verimsiz bir biçimde kutuplaştırmasıdır.

Şimdi ele alacağım altı söylem, kısmen, makro-kentsel geleneğin önemini yeniden savunma girişimidir. Bunu, aşağıdan yerel bakışın karşıtlığında değil, çeşitli eleştirel kent entelektüellerinin kentin mikro-coğrafyaları üzerine yaptıkları önemli çalışmalardan doğrudan çıkarılan sonuçlar üzerinde oynayarak yapmaya çalışacağım. Postmetropolisi anlamak; mikro ve makro yaklaşımların, yukarıdan ve aşağıdan bakışların yaratıcı bir biçimde birleştirilmesini, ya/ya da yeğlemelerinin katılığını hem/hem de'nin sunduğu radikal açıklık yararına reddeden yeni bir eleştirel bireşimi gerektirir. Açık bir postmodern eleştirel bakış açısının nasıl olabileceği konusunda yapılan bu ufak tanıtımın ve daha önce planladığımdan daha geniş bir girişin ardından şimdi altı söylemi incelemeye başlayabiliriz.

Birçoğunuza tanıdık gelecek olan söz konusu altı söylem, İngiliz Sosyoloji Derneği'nin bu konferansında sunulan bildirilerin birçoğunda da şu ya da bu biçimde kendine yer bulmuştur. Bunları daha önce Sophie Watson ile Kathy Gibson'ın derlediği *Postmodern Kentler ve Mekânlar* adlı kitabın bir bölümünde tartıştım; bundan sonraki kitabım *Postmetropolis*'te de daha geniş bir çerçevede değerlendireceğim.[4] Bu söylemleri, Postmetropolis'in altı ayrı bölümünü oluşturacak olan taslaktan derleyerek, kısa tanımlarıyla ve seçilmiş bazı alt-temalarıyla aşağıda sıralıyorum.

1. Fleksite (Esneklik-Kenti): kentleşmenin ekonomi-politiğinin yeniden yapılanması ve daha esnek bir biçimde uzmanlaşmış post-Fordist endüstriyel metropolisin oluşumu üzerine.
    - üretimin üstünlüğü
    - kriz oluşumu ve Büyük U-Dönüşü
    - post-Fordizmin üstünlüğü
    - esnekliğin artması
2. Kozmopolis (Evrensel-Kent): kentsel sermayenin, emeğin, kültürün küreselleşmesi ve yeni bir küresel kentler hiyerarşisinin oluşumu üzerine.
    - küreselleşmenin egemenliği
    - 'glokalizasyon (küreselleşme-yerelleşme)'süreci

[4] *Bkz.* Edward W Soja, "Postmodern Urbanization: The Six Restructurings of Los Angeles", Sophie Watson & Kathy Gibson (der.), *Postmodern Cities and Spaces*, Blackwell, Oxford, 1995, s. 125-137 ve 1997'de Blackwell'den çıkacak olan *Postmetropolis*. Bu metnin derlendiği bildirinin sunulduğu tarihte (Nisan 1995), postmetropolis üzerine altı söylemin tartışması *Üçüncü Mekân: Los Angeles'la Öteki Gerçek-ve-Hayalî Yerlere Yolculuklar* (Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places) başlıklı bir elyazmasının üçüncü bölümünde yer almaktaydı. Ardından, elyazmasının iki kitaba bölünmesi kararlaştırıldı. Başlığı az önce verilen ilkini 1996'da Blackwell yayımladı. (Ç.N. – Yazarın sözünü ettiği ve 1997'de Blackwell'den çıkacağını belirttiği Postmetropolis kitabının yayınlanması 2000 yılını bulmuştur: *Bkz. Postmteropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Wiley-Blackwell.)

- New York'la Londra'da söylemin glokalizasyonu
- şenlik ATEŞlerinin kibri
- Los Angeles'ın yeniden biçimlenmesi

3. Eksopolis (Dış-Kent): kentsel formun yeniden yapılanışı ve kıyı-kentlerin, dış-kentlerin ve post-yörekentlerin gelişmesi: içi dışa, dışı içe dönüşen metropolis üzerine.

- paradigmatik Los Angeles
- kentsel form üzerine söylemin yapıbozumu
- postmetropolisin umut verici yeniden kuruluşu: Yeni Şehircillik
- Dış ve İç Kentin karanlık tarafının araştırılması

4. Metropolariteler (Büyükkent-Kutupsallıkları): yeniden yapılanmış sosyal mozaik ve yeni kutuplaşmalarla eşitsizliklerin ortaya çıkışı üzerine.

- yeni bir sosyolojizm mi?
- uçurumların genişlemesi ve yeni kutuplaşmalar
- 'tam anlamıyla dezavantajlı olanlar' ve 'sınıf-altı' tartışması
- Los Angeles'ın yeni etnik mozaiği

5. Hapishane Toplumu: kale-kentlerin, gözetim teknolojilerinin yükselişi ve polis gücünün polis'in yerine geçmesi

- Kuvars Kentleri: Mike Davis'in Los Angeles'ı
- yapılı çevre içinde yasaklayıcı mekânlar
- Kuvars Kenti'ne bir Diğer gözle bakmak

6. Simsiteler (Benzeşim-Kentleri): kentsel imgelemin yeniden yapılanması ve gündelik yaşamın güçlenen gerçeküstü niteliği üzerine

- gerçeküstülüğün ve benzeşimler (simulakra) toplumunun egemenliği
- siber-mekân: gerçeküstülüğün elektronik üretimi
- bir bilgisayar oyunu üzerine çeşitlemeler
- bir yaşam biçimi olarak kentliliğin taklidi
- kriz içindeki hilekârlık mekânları: Orange belediyesinin iflası

Bu söylemlerin ayrıntıları üzerinden gitmek yerine, bir kent sosyologları topluluğunun özel ilgisini çekebileceğini düşündüğüm birkaç meseleyi ortaya koymak için yukarıda çizdiğim çerçeveyi kullanacağım.

Edward W. Soja, "Postmetropolis Üzerine Altı Söylem", Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 285-306.

Kısa ve öz olmam gerektiği dikkate alınırsa, temel önemdeki gözlemlerim dolayımsız olmanın yanı sıra, özgün (ve gerekli) bazı niteliklerinden arındırılmış olacak. Amacım, söz konusu söylemlerin, çerçevesi iyi çizilmiş eleştirel bir sunuşunu yapmaktan çok, günümüzdeki kentsel görünümün en iyi nasıl açıklanabileceği konusunda bir tartışmayı canlandırmak için bu söylemleri kullanmak.

Post-Fordist endüstriyel metropolis üzerine olan ilk söylem, aslında, endüstrileşme ile kentleşme arasında sürdürülen üstü örtülü bağlantıya dayanmaktadır. Los Angeles'ta olduğu kadar başka kentsel bölgelerde de geç dönem modern (Fordist) metropolis ile post (Fordist) metropolis arasındaki farkları açıklama girişimlerinde kullanılan hegemonik akademik söylem belki de bu olmuştur. Aynı zamanda, günümüzdeki kentin düzenini (ve düzensizliğini) kavramak için yakın zamanlı kent sosyolojisi literatüründe kullanılan kuramsal çerçeveye de derinden işlemiştir. Örneğin, Savage ve Warde'in İngiliz sosyolojisiyle ilgili kitaplarında, kent sosyolojisinin söz konusu post-Fordist yeniden yapılanma çevresinde yeniden tanımlanması ve yeniden konumlandırılmasına yönelik açık bir girişim gözlenmektedir.[5]

Bazı bakımlardan bu, alışıldık olmayan bir karşılaşma; zira kent sosyologları, endüstriyel yeniden yapılanma literatürüne ve ilk söylemi biçimlendiren kavramsal ve kuramsal tartışmalara görece az katkıda bulunagelmişlerdir. Bunun yerine, ağırlıklı olarak, yeni kapitalist kent üzerine ayrıntılı ampirik çalışmalarla uğraşıp bu kentin kuramsallaştırılmasını ve açıklayıcı söylemi coğrafyacılara, politik ekonomistlere ve diğer sosyoloji-dışı alanlarda çalışanlara bırakmışlardır. Sosyolojinin özellikle savaş sonrası yıllarda geç dönem modern metropolisin gelişmesini açıklamadaki üstünlüğü göz önünde bulundurulduğunda, yeni kentleşme süreçlerini kuramsallaştırmada bu disiplinin öncü rolünden belirgin bir biçimde geri çekilmesini nasıl açıklayabiliriz?

Güçlenen olmasa bile varlığını kararlılıkla sürdüren bir 'sosyolojizm'in, yani hem kuramsal hem de ampirik sosyolojinin, denenmiş ve doğruluğu kanıtlanmış disipliner geleneklerine bir geri dönüşün içinde bu soruya verilecek yanıt kısmen bulunabilir. Teorik ve pratik ilham kaynakları disipliner sınırlarının ötesine ulaşır gibi göründüğünde bile bu tür bir sosyolojizm, yeni ve belirsiz olanı, büyük bir paradigmatik kopuş ya da esaslı bir yeniden değerlendirme olmaksızın, eski ve bildik olana tahvil etmenin yollarını arama eğilimindedir. Kanımca, özel olarak post-Fordist kentsel-endüstriyel yeniden yapılanma üzerine yeni söylem, genel olarak başka birçok post ön-ekli söylem ile ilgili olarak, sosyolojide bu tür bir eğilim gözlenmektedir. Yeni arayışların varlığına karşın disipliner geleneğe bu tür bir geri dönüşün bir aracı, sosyoloji içinde on yıllar önce geliştirilmiş post-endüstriyel toplum tezlerinin özellikle Birleşik Devletler'de sürdürülmesi olmuştur. Post-endüstriyel teriminin kullanımının sürdürülmesi, endüstrileşme ve üretim sürecinin önemini koruduğu inancı üzerinde yapılanan bir söyleme dönüşmektedir. Endüstriyel kapitalist kentte yaşananlar, üretim ekonomisinin güçsüzleşerek hizmetler ekonomisinin giderek onun yerini almasının ötesinde bir değişime işaret eder. Sanayisizleşme, güçlü bir yeniden sanayileşme sürecine ve üretici-yönelimli hizmetlerle teknolojinin genişlemesine koşut olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu yeniden sanayileşme süreci, yalnızca yüksek

[5] Mike Savage ve Alan Warde, *Urban Sociology, Capitalism and Modernity*, Continuum, New York, 1993.

teknoloji elektronikleri üretimine değil, aynı zamanda el ürünlerinin ucuz emek-yoğun biçimlerine dayalı olarak gelişmektedir. Daha esnek üretim sistemlerini ve daha yoğun bilgi akışı ağlarını ortaya çıkaran bu dönüşümler, geç dönem modern metropolisin ya da Fordist metropolisin endüstriyel coğrafyasını baştan biçimlendiren yeni endüstriyel mekânlar yaratmaktadır. Bu kentsel yeniden yapılanma süreçlerini post-endüstriyel tezin gözlükleriyle görmeyi sürdürmek, post-Fordist kentleşme üzerine söylemin hâlâ üretim merkezli fakat daha karmaşık olduğunu kavramayı güçleştirmektedir.

1970'lerde ve 1980'lerin başlarında geliştirilen ve politik olarak daha radikal olan kent sosyolojisi geleneklerine bağlılığın hâlâ sürdürülüyor olmasından da benzer sorunlar doğmaktadır. Söz konusu gelenekler kendini özellikle Castells'in öncü çalışmasında, yanı sıra diğer yazarların kentsel toplumsal hareketler ve toplu tüketim politikalarıyla ilgili çalışmalarında gösterir. Burada da tüketime ağırlık veren vurgunun sürdürülmesi, post-Fordist kentleşme ve endüstriyel yeniden yapılanma üzerine üretim merkezli söylemin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Post-Fordist söylemin önemli bir bölümü aynı zamanda, doğrudan doğruya mekânsal kavramlar çevresinde toplanmakta ve analizleri meseleleri daha da karmaşıklaştırmaktadır. Nitekim yakın zamanlarda Peter Saunders gibi İngiliz sosyologlar, kent sosyolojisinin kavramsal çerçevesindeki mekân ve mekânsal analiz vurgusunu hafifletmek için çabalamışlardır. Bu yöndeki çabalar, özellikle postmodernizm ve eleştirel kültür çalışmalarıyla ilgili daha geniş tartışmalara sosyologların katılımı göz önünde bulundurulduğunda, daraltıcı olmuştur; zira her iki alan da 1980'lerin sonlarından bu yana dikkat çekici bir biçimde mekânsal olana dönüş yaşamaktadır. Fakat bu konu beni bir başka tartışmaya taşır ki burada daha fazla üzerinde durmam olanaklı değil.

Sosyolologlar, küreselleşme ve dünya kentinin oluşumuyla ilgili ikinci söylem içinde daha da önemli bir rol oynamışlardır. Birbirleriyle ilişkili ve birbirlerinin tamamlayıcısı olmalarına karşın birinci ve ikinci söylemler kimi bakımlardan çoğunlukla rekabet içinde gelişmiş ve her biri kendini yeni kentleşme ve kentsellik için en güçlü açıklama olarak görmüştür. Bu tür bir rekabet her iki söylemi de sınırlamaktadır, fakat ben burada yalnızca küresel kentlerle ilgili söylemin, endüstriyel yeniden yapılanma sürecinin yetersiz kavranışı kadar yukarıda belirtilen sosyolojizmin yaklaşımıyla da nasıl zayıflatıldığı üzerine yorumda bulunacağım. New York'u küresel 'sermayenin başkentleri'nin[6] oluşturduğu dünya hiyerarşisinin zirvesindeki bir 'ikili kent' olarak gören çalışmalardaki yaklaşımlardan duyduğum tatminsizliği dile getirmek için bir zamanlar kullandığım bir söz oyunu etrafında yorumlarımı özetleyebilirim. Kullandığım söz oyunu 'şenlik ATEŞlerinin kibri', küresel kentler literatüründe ATEŞ sektörünün (finans, sigorta, taşınmaz mallar)[7] yönetim ve kontrol işlevleri üzerinde aşırı bir yoğunlaşmayla yakından ilişkili olarak, söz konusu yönetici şenlik ATEŞlerinin en parlak biçimde yanar göründüğü iki küçük yer, Manhattan Wall Street ile Londra kent merkezine ve buraların yuppileşmiş bağımlı uzantıları (Battery Park Kenti, Dünya Ticaret Merkezi, South Cadde Limanı, Canary İskelesi ve Docklands) üzerinde aşırı bir vurguya göndermede bulunmaktaydı.

---

[6] Bkz. "Poles Apart: New York and Los Angeles", J. Mollenkopf ve M. Castells (der.), Dual City: The Restructuring of New York, Russell Sage Foundation, New York, 1991, s. 361-376.

[7] FIRE: Finance, Insurance, Real-Estate (Ç.N.)

Söylem bu denli daraltıldığında ortaya çıktığını gördüğüm bazı yetersizlikler vardır. Birincisi, dünya kenti oluşumunun bir yandan üretim endüstrilerinden, öte yandan bölgesel ekonominin üretim temelinden giderek ayrı bir sektörel ve coğrafi alan yarattığını düşünmek yönünde bir eğilim var. Bu eğilim, kentsel değişimin post-endüstriyel ve endüstrisizleşme modellerine uygun düşebilir ve New York Kenti ile Londra'da yaşanan kimi deneyimleri doğru bir biçimde tanımlamaktadır da. Fakat özellikle Tokyo ve Los Angeles gibi postmetropolisler ve büyük endüstriyel üretim bölgeleri (bunlara New York ve Londra metropoliten alanlarının yeniden endüstrileşen art-bölgelerini de ekleyebilirim) göz önünde bulundurulduğunda, yine aynı eğilim küreselleşme ve dünya kenti oluşumu üzerine genel tartışmaları çarpıtmaktadır.

Yapmak istediğim, bu çalışmaların ve açıklayıcı vurguların önemini yadsımaktan çok, bir tür Manhattanlaşmış ya da Londralaşmış miyopinin tehlikelerine dikkat çekmektir. Finans sektörüyle sanayi sektörü ve merkezî kent ile metropoliten bölge arasındaki bağlantıların aşırı basitleştirilmesine ek olarak, bu tür bir miyopi aynı zamanda, küreselleşmenin ve küresel kentlerde doğan yeni kültürel kimlik ve farklılık politikalarının mekânsallığının daha kapsayıcı ve gelişkin bir biçimde kavranmasını da engelleme eğilimindedir. Bu da sonuçta, küreselleşme üzerine daha sosyolojik nitelikte çalışmalarla postmetropolisi açıklamaya yönelik olarak giderek mekânsallaşan kültürel çalışma yaklaşımları arasındaki boşluğu genişletmektedir.

Üçüncü söylem Dış-Kent'in oluşumu olarak tanımladığım sürece odaklanmaktadır. Bu süreç bir yandan Dış-Kentler ile Kıyı-Kentlerin gelişimine ve yöre-kentlerin çelişik (oksimoronik) kentleşmesinin belirtilerine, öte yandan da yerli nüfusun dışarıya, 'Üçüncü Dünya' işçilerinin ve kültürlerinin içeriye akın etmesinin bir sonucu olarak İç-Kentin çarpıcı bir yeniden yapılanışına işaret etmektedir. Postmetropolisin toplumsal ve mekânsal örgütlenmesi, kentsel'i, yöre-kentsel'i, dışkentsel'i, kentsel olmayan'ı vb. tanımlamak için kullandığımız geleneksel yolları ortadan kaldırarak, içi dışa ve dışı içe dönüştürecek gibi görünmektedir. Yalnızca kent sosyolojisini değil, aynı zamanda alışıldık yöntemlerle yapılan bütün kent çalışmalarını da belki başka hiçbir söylem bu denli güçlü bir biçimde zorlamamaktadır.

Kentsel formun ve onu tanımlamak için geliştirdiğimiz geleneksel sözcük dağarcığının yapıbozumu ve yeniden yapılanışını, Los Angeles'tan verilecek birkaç örnekle gösterebiliriz. Amerikan yöre-kentlerinin, San Fernando Vadisi ve Orange beldesi gibi klasik örnekleri, kentleşmişliğin hemen hemen bütün tanımlarını günümüzde karşılamaktadırlar. Endüstriyel üretim, istihdam, ticaret, kültürel etkinlikler ile çeteler, suç, uyuşturucu ticareti ve sokak şiddeti gibi 'kentsel' olmanın öteki ayırt edici özellikleri, bu örneklerde türdeş olmayan bir biçimde yoğunlaşmıştır. Bu alanları 'yöre-kentsel' olarak adlandırmayı sürdürmek, güncel gerçekliklerini yanlış temsil etmek anlamına gelir. Buna karşılık, özellikle Birleşik Devletler'in doğusundaki, Avrupa'daki ve Asya'daki kentleri tanıyanlar, birçoğumuzun –Güney-Merkez ve Doğu Los Angeles'ın gettolarını ve *barrio*'larını[8] da kapsayacak biçimde- Los Angeles İç-Kenti olarak adlandırmayı sürdürdüğümüz

[8] Türkiye'deki *gecekondu* yerleşimlerinin Latin Amerika topluluklarındaki benzeri.Bu tür yerleşimler; düşük gelirli ve yoksulları barındırmak, kentin çeperlerinde yer almak, yasal inşa ve imar süreçlerinin dışında gelişmek, teknik ve sosyal donatıdan, temel kent hizmetlerinden yoksunluk ya da bunların eksikliği gibi ortak özellikler taşımanın yanı sıra, her ülkede özgül ayırt edici nitelikler de göstermektedir. Bu nedenle, yerel oluşum süreci ve / ya da kavranışını yansıtan farklı isimler almaktadır: *favela* (Brezilya), *bidonville* (Fransız Afrikası) ya da *busti* (Hindistan) gibi (Ç.N.)

alanda, yöre-kentselliğin ayırt edici özelliklerini görebileceklerdir.

Bu söylemi tanımlamak için, kışkırtıcı çifte anlamı dolayısıyla Dış-Kent terimini kullandım: Dış, hem geleneksel kentsel çekirdeğin 'dışarısında' gelişen kente, hem de kentselliğin geleneksel niteliklerine bundan böyle uymayan, kentin 'dışında' olan kente göndermede bulunmaktadır. Kentsel dokunun bu esaslı yapıbozumu / yeniden yapılanışı, postmetropoliste ortaya çıkan yeni formlar için birçok başka yeni terimi de kullanıma sokmuştur. Dış-Kent de içinde olmak üzere yukarıda belirtilenlere ek olarak, post-yörekent, metropleks, teknopoller, teknokentler, kentsel köyler, belde-kentler, bölgesel kentler, 100-millik kent bu terimlere örnek gösterilebilir. Birleşik Devletler'de Yeni Şehircilik, İngiltere'deyse Prens Charles'ın beğenisini de kazanan yeni-geleneksel kent planlaması gibi 'yeni' kentsel tasarım yaklaşımlarının yanı sıra, kentsel formun yeniden yapılanışının toplumsal ve çevresel sonuçlarının, örneğini Mike Davis'in çalışmasındaki siyahımsı parlaklıkta bulan iç karartıcı açıklamalarını yine bu esaslı yapıbozum / yeniden yapılanma doğurmuştur. Öyleyse burada da söylem, potansiyel olarak verimli olmayan yollardan kutuplaşmaya başlamıştır. Bu kutuplaşma, postmetropolisin değişen yapılı çevresini ve toplumsal coğrafyasını açıklamak için, yine eleştirel ve politik bir niteliğe sahip, ama daha dengeli ve esnek yaklaşımlara yönelik bir ihtiyaç yaratmaktadır.

Dördüncü söylem yeniden yapılanan sosyal mozaik üzerinde durmaktadır. Büyük bir olasılıkla çok sayıda sosyoloğu etkisi altında bırakmış olan bu söylem, özellikle Büyükkent-Kutupsallıkları olarak tanımladığım artan toplumsal eşitsizlikler, derinleşen gelir uçurumları, kentsel toplumun üzerinde uzlaşılmış üst-orta-alt sınıf modelleriyle olduğu kadar sınıf ya da ırk temelli geleneksel ikiliklerle de (sermaye-emek, beyaz-siyah) kolay kolay açıklanamayacak yeni toplumsal kutuplaşma ve tabakalaşma türleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kentsel-mekânsal form üzerine söylemde olduğu gibi, postmetropoliste değişen toplumsal form ve oluşumlar üzerine söylem de yeni terimlerin yolunu açmıştır. Yuppiler (yuppileşme ve 'guppi'ler ya da yuppi grupları gibi uzantılarını da içerecek biçimde), kentsel süreğen sınıf-altı kesimler (ya da 'tam anlamıyla dezavantajlı olanlar') listenin başını tutmaktadır, fakat başka birçok bağlantılı terim kullanılmaktadır: çift gelirli-çocuksuz aileler, üst düzey uzmanlar, yeni teknokrasi, çalışan yoksullar, yeni yetimler (hem annesiz ve babasız büyüyen gençlik, hem de çocukları tarafından terk edilen yaşlı kesim), sosyal yardım bağımlısı gettolar, hiper-gettolar vb.

İlk iki söylem, geç dönem modern metropolisin yeniden yapılanışına neden olan en önemli süreçleri açıklama ve verimli bir biçimde kuramsallaştırma iddiasını taşımaktayken, sonraki iki söylem bu süreçlerin öncelikle ampirik sonuçlarıyla ilgili görünmektedir. Daha açık bir mekânsal vurgu, Dış-Kent üzerine söylemde kendini göstermektedir. Bu vurgunun, post-Fordist endüstrileşme ve küreselleşme üzerine söylemlerin pratik ve teorik öngörüleriyle daha güçlü bağlantılar yarattığını öne süreceğim. Büyükkent-Kutupsallıkları üzerine söyleme tam anlamıyla mekânsal olmama özelliği atfedilemese de, postmetropolisin karmaşık mekânsallığına görece basit bir bakış açısı ve kısmen bu yüzden, neden ile etki ya da daha özelde yeniden yapılanma süreci

ile bu sürecin ampirik sonuçları arasındaki bağlantıların yetersiz bir kavranışı üzerinde geliştiği izlenimini vermektedir.

Bu kavramsal boşluğun belki de en iyi örneği, Chicago Kentsel Çalışmalar Okulu'nun günümüzdeki önde gelen temsilcisi olan Amerikan sosyolog William Julius Wilson ve arkadaşlarının çalışması olmuştur. Bu çalışma kentsel süreğen sınıf-altı kesimler ve 'tam anlamıyla dezavantajlı olanlar' üzerine kaleme alınan takdire değer birçok saptamayı içermekle birlikte, post-endüstriyel yeniden yapılanmanın, yerleşim kuramının ve kentsel mekânsallık ile kentsel toplumsal düzen arasındaki ilişkilerin aşırı basitleştirilmiş nosyonlarıyla yüklüdür. Yukarıda sosyolojizmin daraltıcı etkileriyle ilgili olarak belirttiklerimden çoğunun yanı sıra, postmetropolis üzerine sosyolojik çalışmaların kuramsal ve ampirik boyutları arasındaki artan kopukluk konusundaki yorumlarım burada geçerlidir. Kuşkusuz kent sosyolojisinin tamamı bu tür kısıtlılıklarla malûl değildir, fakat öyle sanıyorum ki bu tür çalışmalar birçoğunuzun düşündüğünden daha yaygındır.

Postmetropolis üzerine ilk iki söylem kentsel yeniden yapılanmanın nedenleri, sonraki iki söylem bu sürecin ampirik mekânsal ve toplumsal etkileri konusunda yoğunlaşıyorsa, son iki söylem de postmetropolisteki kentsel yeniden yapılanmanın etkilerine toplumsal tepki olarak tanımlanabilecek olgu üzerinde durmaktadır. Los Angeles'ın yanı sıra öteki kentsel bölgelerde de hapishane toplumunun ortaya çıkışı olarak adlandırdığım beşinci söyleme büyük ölçüde Mike Davis'in çalışmaları yön vermektedir. *Kuvars Kenti* (1990) ve öteki yazılarında Davis, çok sayıdaki hapishaneleri, sadistik sokak çevreleri, stratejik küçük köyler haline gelmiş konut projeleri, 'izinsiz geçenler vurulacaktır' levhalarıyla donatılmış etrafı çevrili, silahlı, korumalı topluluklarıyla, kent üzerinde gözetim ve denetim uygulayan yüksek teknolojili polisiyle Los Angeles'ı tahkim edilmiş bir kent olarak betimlemektedir. Bu çalışmayla öne sürülen; küreselleşmiş post-Fordist endüstriyel metropolisin kültürel karmaşıklığıyla, büyüyen kutupsallıkları ve patlamaya hazır potansiyeliyle, büyük ölçüde, sermaye ve devlet tarafından teşvik edilen şiddetin ve toplumsal denetimin 'kapatma' teknolojileriyle bir arada tutulduğudur.

Burada sorgulamak istediğim Davis'in Los Angeles betimlemelerinin geçerliliğinden çok, öteki şehircilerin, özellikle sol eğilimli olanların, postmetroplis üzerine bütün söylemleri Davis'in politik cazibeye sahip radikal bakış açısına indirgeyerek, onun çalışmasını 'romantize etmeleri'dir. Bir zamanlar, *Kuvars Kenti*'ni bir kentle ilgili olarak yazılmış en anti-teorik, anti-postmodernist, tarihsici, en doğuşatıncı / önoluşumcu (nativist) ve en eril kitap olarak tanımlamıştım. Nitelikli ampirik çalışmalardan ve radikal politik eylemden uzaklaştırdığı için soyut kuramsallaştırmadan kaçınanlar, postmodernizm ve postmetropolisle ilgili tartışmaları özünde tutucu ve politik olarak uyuşturucu bulanlar, yeni türeyen bütün bu mekânsal ve coğrafi yaklaşımlar yerine Marx'ın eski tarihsel materyalizmiyle kendilerini daha güvende hissedenler, kendi ana topraklarında çalışanları takdir edenler ve postmodern feminist eleştirilerin sözde aşırılıklarından rahatsızlık duyanlar için, Mike Davis neredeyse bir kahraman haline gelmiştir. Burada yalnızca, bu tür bir romantikleştirmenin, günümüzdeki dünyayı pratik, politik ve teorik olarak anlamlandırma gayretlerimizi ciddi bir biçimde kısıtladığını ve bilgiyi etkili radikal eyleme dönüştürme yeteneğimizi zayıflattığını belirtebilirim.

Son olarak, sözde gerçek dünyanın taklitlerinin kentsel imgelemimizi ele geçirip ona yön verdiği ve gündelik kentsel yaşama sızdığı bir yer, Benzeşim-Kenti olarak metropolis üzerine altıncı söyleme gelmiş bulunuyoruz. Buradaki anahtar kavram, belki de hiçbir zaman var olmamış bir şeyin tam bir kopyası olarak kabaca tanımlanan benzeşimdir (simulakrum). Jean Baudrillard'ın çalışmasında açıkça belirtilen ve benim de katıldığım sava göre bu tür benzeşimler ve onların tanımladığı gerçeküstü dünyalar, kime ve neye oy vereceğimizden, nasıl beslenip giyineceğimize ve çiftleşeceğimize, bedenlerimizi nasıl tanımlayacağımıza kadar yaşamlarımızın her yönünü daha önce hiç rastlanmadık ölçüde biçimlendirmektedir. Gerçek ile hayalî ayrımındaki belirsizliğin artmasıyla birlikte, Baudrillard'ın 'benzeşimlerin egemenliği' olarak tanımladığı, benzeşimlerin giderek daha çok taklit ettikleri gerçeklikler üzerinde üstünlük kazandığı bir durum ortaya çıkmaktadır. Yaşamlarımız her zaman bu gerçeküstülükler ve bu gerçeküstülükleri yaratan, dinsel kurumlardan Hollywood ve Disneyland'a değin, uzmanlaşmış üretim merkezleri tarafından biçimlendirilmiştir.[9] Bununla birlikte çoğu zaman, kimi kapılardan geçip giriş ücreti ödeyerek bu üretim merkezlerini ziyaret etmeyi yeğlemişizdir. Oysa bugün, yine daha önce olduğundan çok daha fazla, gerçeküstülük bizi evlerimizde, gündelik yaşamlarımızda ziyaret etmektedir.

Salt gündelik yaşamın mikro-ölçeğiyle değil, aynı zamanda kentleşmenin ve kentsel mekânın toplumsal üretiminin makro-ölçekli analizleriyle de ilgili olarak yapılan güncel kent çalışmalarında, en azından bu Benzeşim-Kenti söylemine ciddiyetle eğilmeye gerek vardır. Benim kendi çalışmam zaman içinde bu benzeşimlerin egemenliği ve postmetropolisteki kentsel yaşamın artan gerçeküstülüğü konusuna odaklanmıştır. Bunun nedeni kısmen, ortaya çıkan yeni toplumsal düzenleme formunda kentsel imgelemin yeniden yapılanışının anahtar bir rol oynadığını öngörüyor olmamdır. Bu toplumsal düzenleme formunu Fransız düzenleme kuramcıları kapitalist birikimin yeni rejimleri olarak tanımlamaktadırlar. Söz konusu yeni kapitalist birikim rejimlerinin asıl olarak ilk iki söylemden doğduğunu ekleyebilirim. Burada tartışılacak çok şey var, fakat yeterli zamanımız ve yerimiz yok. Bunun yerine, 'hilekârlık mekânları' olarak tanımladığım olgu üzerine bazı kısa öyküler anlatabilirim.

Orange beldesi, Birleşik Devletler'in en zengin, iyi eğitimli, sağcı ve Cumhuriyetçi yönelimde kararlı yörelerinden biridir. Bu beldeye, post-Fordist endüstriyel yeniden yapılanma üzerine yerel söylem bağlamında odaklandım ve Dış-Kentin oluşumu ve kentsel yaşamın artan gerçek-üstülüğüyle ilgili tartışmalarımda yine onu bir örnek-olay olarak ele aldım.[10] Orange beldesinin gerçeküstü dünyaları içinde dikkat çekici derecede şaşaalı bir hilekârlık mekânı gelişmiştir. Hilekârlık mekânı, insan davranışının rutin olmasa bile tolere edilebilir formları olarak dolandırıcılık ve üçkâğıtçılığı özendirecek ölçüde gerçekle hayalî olanın iç içe geçtiği bir çevreyi tanımlamak üzere kullandığım bir terimdir. Orange beldesi, Birleşik Devletler'e, tam olarak tutarını bilemediğimiz milyarlarca dolara mal olan ünlü Yatırımlar ve Krediler skandalının merkezlerinden biri ve

---

[9] İncil'de ve Hıristiyanlık pratiklerinde benzeşimlere gönderme yapılması sık rastlanan bir durumdur. Dinine bağlı Katolikler için Bakire Meryem'in ya da çarmıha gerilmiş İsa'nın konumları yalnızca simgesel değil, gerçek varoluşlardır. Kutsal ekmek ile şarabın İsa'nın kanıyla bedeni olduğu gibi. Cemaat, bu benzeşimler gerçekmiş gibi davranmalıdır.

[10] Edward W. Soja, "Inside Exopolis: Scenes From Orange Country", M. Sorkin (der.), *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*, Hill and Wang/Noonday Press, New York, 1992, s. 277-298.

ülkede savunma endüstrisi sahtekârlıklarının en faal bölgesiydi. Yakın zamanlı bir olayda, nükleer füzelerin patlayıp patlamayacağını denetleyen aygıtlar üreten bir tesisin, fabrikanın duvarlarındaki 'Birleşik Devletler'deki en iyi denetim aygıtlarını yapıyoruz' tabelalarına herkes içtenlikle inandığı için, ürünlerini test etmediği ortaya çıkarıldı. Gerçekten böyleyse neden test edilsindi ki? Her devlet denetiminden sonra tamamıyla 'kusursuz' saygınlığı ortaya konuyordu. Tele-pazarlama hileleri ve dolandırıcılıklarının bütün çeşitlerine yönelik yüksek teknolojili merkezler olarak tanımlanabilecek telefonla pazarlama ofisleri, dolandırıcılık mekânlarının başka bir temsilcisidir. Orange'dan başka hiçbir yerde bu kadar çok telefonla pazarlama merkezi yoktur; bunlar uyuşturucu satıcılarından daha çok kâr elde etmekle şöhret salmışlardır. Arı kovanı gibi vızır vızır işleyen bu arka merkezlerden birinde, hilekârlık mekânlarının sahtekâr dürüstlüğünün özünü açıklayan bir tabela bulunmuştu: 'başka adamları aldatıp tasarruflarını size aktarıyoruz!'

1994'ün sonlarında Orange hilekârlık mekânı Birleşik Devletler tarihindeki en büyük iflasla patladı. Bu çarpıcı iflas ilânıyla, beldenin kamusal ekonomisini popüler bir bilgisayar oyunuymuşçasına yöneten bir düzene ışık tutulmuştur. Benzeşim-Kentinin Benzeşim-vatandaşlarına hizmet eden Benzeşim-devletiyle Benzeşim-belediyesi. İflası daha da gerçeküstü kılan, benzeşim-belediyesinin parasını siber-mekânda riskli işlere yatıran belde vergi tahsildarının Orange [Portakal] beldesinin adından daha uygun bir ad taşımasıydı: Lemon [Limon]! Bu belde, yeni mali popülizmin ve küçük devletin iyi devlet olduğu anlayışının kalesi, özel girişime dayalı müdahalesiz kapitalizmin kaynağı, Disneyland'ın ve Richard M. Nixon Kütüphanesinin ve doğduğu evin yurdu, başka insanları aldatıp tasarruflarını size aktaran aşırı-muhafazakâr postmodern politikanın kurumsal başarılarının gurur merkeziydi. Ne var ki benzeşim oyunu bozuldu ve oyunu yeniden kurmaya yarayan bir düğme yoktu.

Bu olaylar, aynı zamanda, benzeşimlerin egemenliğinin ve bir benzeşimler oyununun Birleşik Devletler'deki yönetimi, politikayı ve sivil toplumu ne denli biçimlendirdiğini açığa çıkardı. Thatcher'ın mirasını gözlemlediğim kadarıyla, İngiltere de bugün benzeri bir tabloya çok uzak değildir. Buradan kimi özet sonuçlar çıkarabilirim. Beğenin ya da beğenmeyin, eski muhakeme ve politik eylem yollarıyla etkili bir biçimde tepki vermeyi giderek daha da imkânsızlaştıracak yeni bağlamlar ve zorluklar yaratan postmodern bir dünyada yaşıyoruz. Kent ve kentsel, hâlâ mücadelenin ve kavganın alanı; fakat bu mücadeleleri tanımlayan toplumsal süreçler ile mekânsal formlar ve mekânsal süreçler ile toplumsal formlar on yıl öncesinden açıkça farklı. Dahası, 30 yıllık küresel ve yerel yeniden yapılanmanın güçlendirdiği postmodern toplumun ve postmetropolisin yeni-muhafazakâr ve yeni-liberal formları, kendi başarılarının/aşırılıklarının kurbanı olmaya başlamakta. 1992'nin Los Angeles Adalet ayaklanmaları ve 1994'ün Orange Belediyesi iflası gibi olaylar, çevrelerinden yalıtılmış yerel deneyimler olmaktan çok, yeniden yapılanma kaynaklı küresel krizin birer parçası. Bu saptama, Sol ve öteki ilerici düşünür ve faillerin, iç bölünmelerinin üstesinden gelip etkili ve özgürleştirici bir postmodern politikanın yanı sıra eleştirel postmodern kent çalışmalarında da zamanımızın gerçekliklerine ve gerçeküstülüklerine uygun olarak etkili bir biçimde yeniden düzenlenmiş bir kavramsal çerçeve yaratmak üzere birlikte hareket etmelerini daha da ivedi bir gereksinim haline getirmektedir.

Edward W. Soja, “Postmetropolis Üzerine Altı Söylem”, Ayten Alkan, Bülent Duru (Der. ve Çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 285-306.